

DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-666X/2024-87-2>
УДК 338.2

Глушко А.Д.

кандидат економічних наук, доцент,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Білько С.С.

доктор філософії,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Андрієць Т.Р.

магістрантка,
Національний університет
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Hlushko Alina, Bilko Stanislav, Andriiets Tetiana

National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”

ФУНКЦІОНУВАННЯ БІЗНЕСУ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ АСИМЕТРІЇ

BUSINESS FUNCTIONING UNDER INFORMATION ASYMMETRY

У дослідженні розглянуто феномен інформаційної асиметрії та її вплив на функціонування бізнесу. Доведено, що в умовах цифровізації домінуючим фактором виробництва виступає інформація. Надано сутнісно-змістовну характеристику інформації як виробничого фактору. Обґрунтовано взаємозв'язок між поширенням процесів цифровізації та появою інформаційної нерівності, або «асиметричної інформації». Окреслено основні фактори, що спричинили поглиблення інформаційної асиметрії в умовах воєнного стану в Україні. Змодельовано вплив інформаційної асиметрії на функціонування бізнесу, що знайшло відображення в песимістичних ділових очікуваннях. На основі результатів офіційних досліджень підтверджено, що інформаційна асиметрія є головною перешкодою успішної адаптації економічних суб'єктів до умов невизначеності, а її зменшення – основним напрямом державної політики.

Ключові слова: цифровізація, інформація, інформаційна економіка, інформаційне середовище, бізнес-середовище, ризики, загрози, воєнний стан.

The process of digitalization has covered all sectors of economic activity in Ukraine and the world. The economic impact of information and communication technologies on economic sectors or spheres of life (at the macro level), and specific products or services (at the micro level) is determined by added value. Digital tools and technologies make it possible to increase the level of production of innovative products, shorten the period from the development of an idea to the sale of finished products, ensure an appropriate level of profitability from the introduction of advanced technologies and create competitive advantages for the state. At the same time, digitalization is not only a tool for realizing national economic interests that can create new opportunities for economic development, but also a source of new risks and threats, including the phenomenon of information asymmetry. The research examines the phenomenon of information asymmetry and its impact on business functioning. It is proved that in the context of digitalization, information is the dominant factor of production. The essential and substantive characterization of information as a production factor is provided. It is proved that information is a direct productive force, the most important factor of production along with the traditional ones – land, labor, and capital. The relationship between the spread of digitalization processes and the emergence of information inequality, or “asymmetric information”, is substantiated. The main factors that led to the deepening of information asymmetry under martial law in Ukraine are outlined. These include the physical destruction of information infrastructure facilities, massive cyber attacks and the spread of disinformation, and rapid and unpredictable changes in the national economy. The author models the impact of information asymmetry on business functioning, which is reflected in pessimistic business expectations, which is directly related to the uncertainty of the business environment. Based on the results of official research, it is confirmed that information asymmetry is the main obstacle to the successful adaptation of economic entities to conditions of uncertainty, and its reduction is the main direction of public policy.

Keywords: digitalization, information, information economy, information environment, business environment, risks, threats, martial law.

Постановка проблеми. В сучасних умовах трансформація економічних процесів на макро- та мікрорівнях відбувається під впливом процесів цифровізації. На макрорівні цифровізація сприяє зростанню економіки за рахунок формування резервів підвищення продуктивності та ефективності. Використання інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє оптимізувати процеси в різних секторах економіки, мінімізувати витрати та підвищити якість продукції. На мікрорівні цифрові технології дають можливість бізнесу швидко адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури. Цифрові інструменти допомагають збільшити рівень інноваційності продуктів і послуг, знижуючи витрати на їх розробку та впровадження. Це дозволяє підвищити рівень рентабельності підприємств і забезпечити конкурентні переваги як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Інформаційно-комунікаційні технології змінюють способи ведення бізнесу, стаючи ключовими факторами розвитку та успішного функціонування в сучасних умовах.

Втім, процеси цифровізації не лише створили нові можливості для реалізації національних економічних інтересів, але й сприяли формуванню нових викликів, таких як «інформаційні розриви» та «інформаційні нерівності». Різний рівень доступу до інформаційних технологій та інформації створює дисбаланс у можливостях розвитку суб'єктів бізнесу, та актуалізує проблему інформаційної асиметрії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інформаційної асиметрії в економічному середовищі піднята у наукових працях Дж. Акерлофа, М. Спенса, Дж. Стігліца. Теорія вчених стала новою парадигмою в економічній науці. В останні роки феномен інформаційної асиметрії активно досліджується українськими науковцями. Зокрема, у працях А. Герасименко, О. Акімової, О. Відоменко, Н. Слободян, Л. Крисюк, Г. Кравчук, В. Шевчук досліджується вплив інформаційної асиметрії на реалізацію національних економічних інтересів, конкуренцію на ринках товарів і послуг, фінансовий потенціал та стабільність фінансових результатів суб'єктів господарювання, їх фінансову безпеку. Враховуючи вагомий науковий доробок вітчизняних та зарубіжних феномен інформаційної асиметрії та її вплив на функціонування бізнесу потребує подальшого дослідження з урахуванням поглиблення в умовах невизначеності та воєнного стану в Україні.

Метою статті є дослідження економічного змісту феномену інформаційної асиметрії, причин поглиблення інформаційної асиметрії в умовах воєнного стану в Україні та її наслідків для функціонування бізнесу.

Виклад основного матеріалу. Процеси цифровізації не лише трансформували економічну струк-

туру, але й створили нові форми продуктивних сил, де інформація відіграє провідну роль. Економіка інформаційного суспільства характеризується високою залежністю від інформаційних ресурсів, а також від здатності оперативно та ефективно їх обробляти й використовувати. Поява нових галузей, таких як ІТ, фінтех, біотехнології, та зростання ролі інтелектуальної власності є прямим наслідком цих змін.

З розвитком цифровізації інформація стала не лише важливим ресурсом, але й ключовим фактором виробництва, який змінює традиційні уявлення про економічну структуру та продуктивні сили. Інформація виступає безпосередньою продуктивною силою, яка визначає ефективність виробничих процесів і конкурентоспроможність суб'єктів бізнесу. Збір, обробка та аналіз даних в сучасних умовах виступають критичними елементами в ухваленні бізнес-рішень, розробці нових продуктів і послуг, а також у оптимізації виробничих процесів. Це робить інформацію найважливішим активом сучасної економіки, що значно підвищує її роль порівняно з традиційними факторами виробництва.

Розглядаючи інформацію як домінуючий фактор виробництва, необхідно враховувати сучасні тенденції та реалії цифрової економіки. Відповідно, інформацію можна визначити як сукупність відомостей, даних, що відображають відносини й процеси, пов'язані з виробництвом, розподілом, обміном та споживанням матеріальних і нематеріальних благ, і є корисними для економічних суб'єктів [1, с. 23]. В умовах цифровізації універсальність інформації проявляється у її здатності одночасно виступати предметом і засобом праці, пронизувати усі фактори, що залучені до процесу виробництва [2]. Ефективне функціонування сучасної економічної системи справді значною мірою залежить від інтеграції інформаційно-технологічних досягнень у виробничі процеси та використання комплексних рішень інформаційної підтримки.

Унікальність та важливість інформації як виробничого фактору обумовлена її здатністю поєднувати протилежні, на перший погляд, характеристики: рідкість і поширеність, скінченність і невичерпність [3; 4]. Інформація характеризується рідкістю в тому аспекті, що певні види даних або знань можуть бути доступні лише обмеженій кількості економічних суб'єктів. Так, унікальні наукові дослідження, патенти, ноу-хау або стратегічна інформація є ресурсами, які можуть забезпечити значні конкурентні переваги. Поряд з цим інформація має здатність до швидкого поширення. Завдяки сучасним інформаційним технологіям, передача інформації здійснюється миттєво, різні економічні суб'єкти можуть використовувати її одночасно. Скінченність інформації полягає в тому, що її актуальність та економічна цінність

можуть мати часові чи галузеві обмеження. Водночас інформація також є невичерпною, оскільки може використовуватися багаторазово без втрати своєї цінності та накопичуватися. Саме поєднання цих характеристик дозволяє розглядати інформацію як унікальний фактор виробництва, який відрізняється від традиційних (землі, праці та капіталу). Багатогранність інформації підкреслює її важливість як невід’ємного елемента економіки в умовах цифровізації та вимагає нових підходів до управління та використання.

Посилення економічного значення інформації привело до виникнення нової течії в економічній теорії, яка зосереджується на вивченні проблеми інформаційної нерівності, або «асиметричної інформації», та її впливу на економічні системи.

Теорія асиметричної інформації стала викликом традиційній неокласичній економічній теорії, яка ґрунтувалася на припущенні про раціональність економічних суб’єктів і їх здатності приймати оптимальні рішення для забезпечення максимальної ефективності функціонування економіки країни [5]. Згідно з положеннями неокласичної теорії, всі учасники ринку володіють повною інформацією, яка дозволяє їм приймати рішення, що ведуть до оптимального розподілу ресурсів і стабільного економічного зростання.

Дослідження, проведені представниками теорії «асиметричної інформації» (Джорджем Акерлофом, Майклом Спенсом та Джозефом Стігліцом) довели, що в реальних умовах економічні суб’єкти володіють різним обсягом інформації про стан ринку, що впливає на ефективність їх рішень в аспекті економічного розвитку країни [6–9]. Науковці розробили моделі, які враховують асиметрію інформації і пояснюють її вплив на ринки різних типів – від сільськогосподарських до фінансових ринків. Дослідження вчених довели, що врахування інформаційної асиметрії є критично важливим для розуміння реальних економічних процесів. Нерівномірний розподіл інформації між економічними суб’єктами може призводити до ринкових збоїв, тому усунення асиметрії є ключовим завданням державної політики щодо забезпечення стабільності економіки та підтримки ефективності механізму ринкового саморегулювання [10].

З урахуванням вищезазначеного, ефективне функціонування економічної системи в умовах цифровізації можливе лише за умови забезпечення оптимальності інформаційних потоків. Циркуляція інформації між економічними суб’єктами безпосередньо впливає на рівень інформаційної асиметрії, а отже, на ефективність економічних процесів. Передача та обмін інформацією повинні здійснюватися оперативним, точно та в необхідному, для прийняття

обґрунтованих рішень, обсязі. Збої в інформаційних потоках посилюють асиметрію і, як наслідок, призводять до економічних втрат. В цьому аспекті необхідним є захист інформаційного середовища від можливих ризиків і загроз, що можуть порушити цілісність і безпеку інформаційних потоків [11] та підвищити рівень асиметрії.

В умовах воєнного стану проблема інформаційної асиметрії в Україні загострилася. В першу чергу, це спричинено фізичним руйнуванням об’єктів інформаційної інфраструктури, що ускладнило доступ до релевантної інформації та її обмін між економічними суб’єктами. Військове вторгнення супроводжувалося масованими атаками у кіберпросторі, які були націлені на знищення та викривлення інформаційних даних, порушення цілісності інформаційних потоків. Крім того, дезінформація, яка поширювалася в інформаційному просторі, збільшила ризик неправильного сприйняття та оцінювання економічної реальності суб’єктами бізнесу. Нарешті, швидкі й непередбачувані зміни національної економіки в умовах війни, ускладнили збір та аналіз даних про ринки, споживчий попит, ланцюги постачання і виробництво.

Посилення в умовах війни інформаційної асиметрії стало головною перешкодою для адаптації суб’єктів до економічних реалій. Відсутність достатньо точних даних для прогнозування економічних умов, недовіра до наявної інформації, неможливість адекватного оцінювання потенційних вигод і ризиків діяльності знайшли відображення в песимістичних ділових очікуваннях бізнесу (рис. 1).

Індекс активності бізнесу є одним із результатів досліджень, що проводяться Центром розвитку інновацій, Офісом з розвитку підприємництва та експорту і Дія.Бізнес в рамках реалізації проекту Програми розвитку ООН «Підтримка України», і ґрунтуються на опитуванні економічних суб’єктів. Ці дослідження дозволяють оцінити настрої, очікування та виклики, з якими стикається

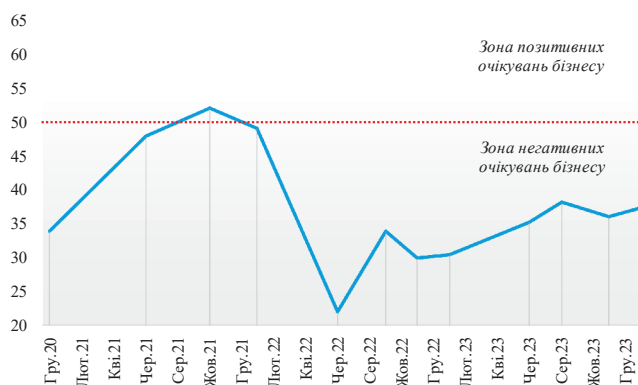

Рис. 1. Динаміка Індексу активності бізнесу, %

Джерело: побудовано авторами за [12]

Рис. 2. Структура факторів, що стримують відновлення та розвиток бізнесу в Україні (% респондентів)

Джерело: побудовано авторами за [12]

бізнес. З початком воєнного стану Індекс активності бізнесу демонструє негативні показники, що безпосередньо пов'язано з невизначеністю бізнес-середовища. У процесі опитування респондентам також було запропоновано обрати 7 головних перепон для відновлення та розвитку бізнесу із 24 можливих. Згідно з отриманими результатами, ключовими негативними факторами стали непрогнозованість розвитку ситуації та непередбачувані дії держави (рис. 2). Так, непередбачувані зміни в економіці, пов'язані з військовими діями, коливаннями валютних курсів, інфляцією та іншими факторами ускладнюють довгострокове планування та прийняття стратегічних рішень економічними суб'єктами. Непослідовність у діях державних органів, складність у виконанні регуляторних вимог створюють додатковий тягар для бізнесу [13], особливо в кризових умовах.

Вищезазначене підкреслює необхідність створення умов для мінімізації ризиків і підвищення прогнозованості бізнес-середовища. Від успішної адаптації економічних суб'єктів безпосередньо залежить функціонування економіки України в умовах війни та повосенне відновлення. Створення прозорого інформаційного середовища, забезпечення ціліс-

ності та надійності інформаційних потоків сприятиме зменшенню ризиків для бізнесу та забезпеченню економічної стабільності.

Висновки. Стрімке поширення процесів цифровізації об'єктивно змінило структуру економіки й зумовило поглиблення інформаційної асиметрії. В умовах сьогодення ефективність функціонування бізнесу та рівень його адаптивності до зовнішнього середовища безпосередньо залежить від актуальності, релевантності, доступності інформації, на основі якої приймаються стратегічні рішення. Проблема інформаційної асиметрії в Україні загострилася в умовах воєнного стану. Складність прогнозування економічної ситуації, обмеження доступу до офіційної інформації у зв'язку з впровадженням безпекових заходів, відсутність оперативної статистичної інформації та релевантних аналітичних досліджень через ведення активних бойових дій і тимчасову окупацію частини території України – це ті ризики, які посилюють інформаційну асиметрію. Оптимізація інформаційних потоків і забезпечення їхньої безпеки є важливими завданнями державної політики в напрямку зниження рівня інформаційної безпеки для підтримки стабільного функціонування та ефективного розвитку бізнес-середовища.

Список літератури:

1. Білько С.С. Формування інформаційної безпеки національної економіки : дис. ... доктора філософії : 051 Економіка. Полтава, 2023. 212 с.
2. Безручко Д.С. Ключові особливості інформації як економічної категорії. *Ефективна економіка*. 2012. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1630> (дата звернення: 01.08.2024).
3. Коваленко Ю.О. Інформаційний ресурс у контексті теорії факторів виробництва. *Економіка промисловості*. 2011. № 4. С. 148–152.
4. Терехов В.І., Одягайло Б.М. Роль інформаційного фактора у формуванні переваг на європейських конкурентних ринках. *Вчені записки університету «КРОК». Серія: Економіка*. 2018. Вип. 4. С. 36–44.

5. Бажал Ю.М. Інформаційна економіка. Роль інформації у формуванні ринкової економіки: монографія / за заг. ред. Івана Розпутенка; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Ін-т підвищення кваліфікації керівних кадрів. Київ : К.І.С., 2004. С. 34–57.
6. Akerlof George A. The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*. Aug. 1970. P. 488–500.
7. George A. Akerlof. The Economics of Caste and the Rat Race and other Woeful Tales. *Quarterly Journal of Economics*. 1976. Vol. 90(4). P. 599–617.
8. Spence M. Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Processes. Cambridge, MA : Harvard University Press. 1974. 221 p.
9. Stiglitz J.E. Equilibrium in Product Markets with Imperfect Information. The American Economic Review. Papers and Proceedings of the Ninety. *First Annual Meeting of the American Economic Association*. 1979. Vol. 69 (2). P. 339–345.
10. Глушко А.Д., Пантась В.В., Бабенко С.Р. Інформаційна політика в системі забезпечення фінансової безпеки держави. *Ефективна економіка*. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua> (дата звернення: 06.08.2024).
11. Yehorycheva S., Hlushko A., Khudolii Y. Issue of Ukrainian financial sector information security. *Development Management*. 2023. Vol. 21. No. 4. P. 45–52.
12. Дослідження стану та потреб бізнесу в умовах війни: результати опитування в грудні 2023 – січні 2024 року. Офіційний портал Дія.Бізнес. URL: <https://business.dia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvannya-v-grudni-2023-sicni-2024-roku> (дата звернення: 10.08.2024).
13. Глушко А.Д. Деретуляція бізнес-середовища в Україні в умовах воєнного стану. Економічна безпека: держава, регіон, підприємство: матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Полтава, 29 вересня 2022 р.). Полтава : Нац. ун-т ім. Юрія Кондратюка, 2022. С. 24–27.

References:

1. Bilko S. S. Formuvannya informatsiinoi bezpeky natsionalnoi ekonomiky [Formation of information security of the national economy]: PhD thesis : 051 Economics. Poltava, 2023. 212 p. (in Ukrainian)
2. Bezruchko D. S. (2012) Kliuchovi osoblyvosti informatsii yak ekonomichnoi katehorii [Key features of information as an economic category]. *Effective economy*, no. 12. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1630> (accessed August 1, 2024)
3. Kovalenko Y. O. (2011) Informatsiyni resurs u konteksti teorii faktoriv vyrobnytstva [Information resource in the context of the theory of production factors]. *Ekonomika proizvodstva*, no. 4., pp. 148–152.
4. Terekhov V. I., Odiagailo B. M. (2018) Rol informatsiinoho faktora u formuvanni perevah na yevropeyskykh konkurentnykh rynkakh [The role of the information factor in the formation of advantages in European competitive markets]. *Scientific notes of the University “KROK”. Series: Economics*, issue 4, pp. 36–44.
5. Bazhal Yu. M. (2004) Informatsiina ekonomika. Rol informatsii u formuvanni rynkovoї ekonomiky: monohrafiia [Information economy. The role of information in the formation of a market economy: a monograph]. Edited by Ivan Rozputenko; National Academy of Public Administration under the President of Ukraine. Institute for Advanced Training of Management Personnel. Kyiv: K.I.S., pp. 34–57.
6. Akerlof George A. (1970) The Market for “Lemons”: Quality Uncertainty and the Market Mechanism. *Quarterly Journal of Economics*, pp. 488–500.
7. George A. Akerlof. (1976) The Economics of Caste and the Rat Race and other Woeful Tales. *Quarterly Journal of Economics*, vol. 90(4), pp. 599–617.
8. Spence M. (1974) Market Signaling: Informational Transfer in Hiring and Related Processes. Cambridge, MA: Harvard University Press, 221 p.
9. Stiglitz J. E. (1979) Equilibrium in Product Markets with Imperfect Information. The American Economic Review. Papers and Proceedings of the Ninety. *First Annual Meeting of the American Economic Association*, vol. 69 (2), pp. 339–345.
10. Hlushko A. D., Pantas V. V., Babenko S. R. (2022) Informatsiina polityka v systemi zabezpechennia finansovoi bezpeky derzhavy [Information policy in the system of ensuring financial security of the state]. *Effective economy*, no. 2. Available at: <http://www.economy.nayka.com.ua> (accessed August 6, 2024).
11. Yehorycheva S., Hlushko A., Khudolii Y. (2023) Issue of Ukrainian financial sector information security. *Development Management*, vol. 21, no. 4, pp. 45–52.
12. Doslidzhennia stanu ta potreb biznesu v umovakh viiny: rezultaty opytuvannya v hrudni 2023 – sichni 2024 roku. Ofitsiyniy portal Diia.Biznes [Survey of the state and needs of business in times of war: results of the survey in December 2023 – January 2024. Official portal Diia.Business]. Available at: <https://business.dia.gov.ua/cases/novini/doslidzenna-stanu-ta-potreb-biznesu-v-umovah-vijni-rezultati-opituvannya-v-grudni-2023-sicni-2024-roku> (accessed August 10, 2024).
13. Hlushko A. (September 29, 2022) Derehuliatyia biznes-seredovyshcha v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Deregulation of the business environment in Ukraine under martial law]. Economic security: state, region, enterprise: materials of the International scientific and practical conference. Internet-conf. Poltava: National University “Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic”, pp. 24–27.